

STUDII ȘI CERCETĂRI: ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

FUNDAMENTE ȘI STRATEGII DE VALORIFICARE A RELAȚIEI ȘCOALĂ-FAMILIE-COMUNITATE ÎN CONTEXTUL FORMĂRII IMAGINII INSTITUȚIEI DE ÎNVĂȚĂMÂNT ÎN MEDIUL RURAL

Larisa CUZNEȚOV, Mariana ZAHARIA

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Research shows a theoretical and applied study on educational institutions image in rural areas in terms of school – family – community partnership. Here are reflected the directions for the optimization of educational process, operating conditions in the educational institution and the main features of rural environment. There are analyzed the results of a survey of opinions and the implications of image recovery training of educational institution in partnership with social actors.

Instituțiile de învățământ din mediul rural au fost și continuă să rămână principalul focar și factor de promovare al culturii și educației, a valorilor autentice, a valorilor democrației; de inițiere și implicare a generațiilor în creștere și a celor mature în diverse proiecte de valorificare a progresului științei și tehnicii; de promovare a conștiinței apartenenței la comunitatea rurală, la formarea identității naționale, precum și la reactualizarea valorilor moral-etice. Proiectul *Educația de calitate în localitățile rurale din Republica Moldova* ca răspuns rezonabil la imperatiile și provocările complexe ale satului autohton, regăsite nu numai la nivel local, dar și regional, elucidate în *Carta Europeană a Spațiului Rural*, reprezintă doar primii pași concreți, după obținerea independenței țării, de optimizare a activității școlii în conformitate cu exigențele pedagogiei postmoderne.

Această pagină importantă deschisă actual la nivel macrostructural continuă ideile și acțiunile de îmbunătățire a vieții sociale, educative și culturale ale oamenilor de la sate, întreprinse încă de clasicii pedagogiei române P.Poenaru (1799-1875), I.E. Rădulescu (1802-1872), N.Bălcescu (1819-1852), S.Haret (1851-1912) ș.a. În contextul vizat, S.Haret menționa că *cele dintâi și cele mai energice stăruințe trebuie depuse pentru îmbunătățirea soartei materiale a țăranului, aș putea chiar zice că această grijă trebuie să primeze pe cea a îmbunătățirii stării lui culturale, deși în realitate una nu merge fără cealaltă*. Considerând școala și cadrele didactice drept una dintre pârgurile cele mai însemnate ale ridicării nivelului satelor, S.Haret a stimulat și a preluat inițiativele pozitive ale învățătorilor și profesorilor de la sate, organizând o mișcare cu un rol extrem de important pentru viața socială rurală a epocii și pentru răscoala țărănească din 1907 [apud.4, p.107].

Proiectul nominalizat este unul însemnat nu numai pentru accentul de re-ruralizare a învățământului din republică în secolul XXI, ci, și, deoarece este axat pe dezvoltarea și perfecționarea acestuia în conformitate cu cerințele societății contemporane. Obiectivul proiectului este de a face din comunitatea rurală nu doar un beneficiar, ci și un partener conștient și activ în realizarea unei educații de calitate [6, p.20]. Cercetătorii și practicienii din domeniul pedagogiei implicați în acest proiect (N.Vicol, S.Alecu, V.Caciuc, D.Lvovschi, L.Scutaru ș.a.) consideră că *valorificarea valențelor formativ-educative ale mediului rural se vor realiza în cadrul a trei direcții de optimizare ce vor avea succes, dacă vor fi cunoscute și acceptate de întreaga comunitate rurală. Acestea presupun:*

- îmbunătățirea activităților de predare-învățare-evaluare în școlile din mediul rural prin dezvoltarea competențelor profesionale ale cadrelor didactice și prin îmbunătățirea condițiilor în care se desfășoară procesul de învățământ;
- îmbunătățirea parteneriatului comunitate-școală prin inițierea unor permanente cooperări prin multiplicarea și diversificarea canalelor de comunicare dintre școală, autoritățile locale și comunitate;
- creșterea capacității de monitorizare, evaluare, elaborare de politici și strategii va oferi factorilor de decizie, cât și celor implicați direct în procesul educațional siguranță și mecanisme funcționale de promovare a unei educații de calitate [6, p.21].

În consens cu cele expuse, putem observa că problema abordată în cercetarea noastră privind formarea imaginii instituției de învățământ din mediul rural prin prisma relației școală-familie comunitate este una actuală, motivată de realitatea dură în care funcționează aceasta; de perspectivele reformei învățământului; exigențele pedagogiei postmoderne, bazate pe coordonatele educației permanente și ale educației de calitate. Dat fiind faptul, imaginea instituției de învățământ este formată de către toți actorii educaționali și se constituie dintr-un ansamblu de elemente: scopul activității acesteia, obiectivele instituției, structura ei, resursele umane, calitatea lor și cultura organizațională, care, desigur, are un impact educativ asupra întregii comunități, iar acesta la rândul său, influențează pozitiv relațiile sociale și cultura mediului ambiant. Este evident momentul-cheie: educația de calitate nu are sorți de izbândă în afara dezvoltării și consolidării unei imagini pozitive, progresiste a instituției de învățământ în mediul rural, care îi oferă credibilitate și devine un garant al eficienței acțiunilor sale. În contextul vizat, este util să stabilim principalele caracteristici ale spațiului rural și condițiile de activitate ale unității de învățământ. Principalele caracteristici ale mediului rural se prezintă în felul următor:

- activitățile dominante ale locuitorilor țin de domeniul agriculturii;
- locuri de muncă limitate și remunerarea relativ mică;
- venitul mic pe cap de locuitor și întreținerea gospodăriilor individuale;
- accesul limitat la tehnologiile moderne și cele informaționale;
- infrastructura socială / servicii, transportul insuficient dezvoltată;
- contacte educative și instruire limitate și dependente de specificul zonelor / localităților rurale, de gradul lor de dezvoltare din punct de vedere social, cultural, educativ;
- nivel redus al distracțiilor și localurilor recreative, de cultură;
- instituțiile de învățământ reprezintă actorul de bază al iluminării, enculturației și promovării valorilor științei, tehnologiilor avansate;
- contactele sociale, intercunoașterea, intercomunicarea mai bună între locuitori; relațiile interpersonale sunt mai binevoitoare, directe, simple, cu tendințe mai evidente de compasiune, interajutorare, susținere morală în caz de necesitate, decât în zonele urbane;
- promovarea activă a valorilor culturii tradiționale, a celei religioase;
- copiii sunt deseori chiar excesiv de frecvent implicați în activitățile agricole și de menaj casnic.

Sigur, aceste caracteristici pot fi completate și depind de multe particularități, ca de exemplu: plasarea geografică a localității, distanța de alte localități / raion, oraș, municipiu; zona de nord, centru sau sud a republicii; mediul politic, economic, educațional și nivelul culturii societății civile.

De aici se pot contura un șir de condiții, pe care le-am definit ca sociopsihopedagogice ale activității instituției de învățământ, pe care trebuie să le cunoască, să le monitorizeze și să le optimizeze colectivele pedagogice, managerii școlari în colaborare cu factorii de decizie la nivel micro- și macrostructural. Altfel, decât axate pe un parteneriat eficient, instituțiile de învățământ nu vor fi în stare să-și formeze și să-și promoveze imaginea sa.

Stabilirea condițiilor activității instituției de învățământ în mediul rural s-a realizat în baza analizei accepțiunilor funcționalismului sistemic (T.Parsons, 1996), a celor trei direcții de optimizare a valențelor formativ-educative ale mediului rural, abordate în proiectul *Educația de calitate în localitățile rurale din Republica Moldova*, experiența avansată și caracteristicile mediului rural descrise anterior. Este evident faptul că instituțiile de învățământ din mediul rural activează în condiții mult mai complicate decât cele din mediul urban. Sigur, noi le-am delimitat în două grupuri, după cum urmează:

a) *condiții sociopsihopedagogice favorabile:*

- posibilități multiple de promovare a unui mod sănătos de viață (alimentație naturistă rațională, călirea organismului, alternarea muncii cu odihna etc.);
- posibilități diverse de educație prin muncă și educație pentru mediu / ecologică;

- oportunități mai mari pentru realizarea orientării profesionale a elevilor, axate pe familiarizarea cu variate profesii din domeniul agriculturii, viticulturii, zootehniei, silviculturii etc.;
- posibilități reale de cunoaștere și promovare a culturii, tradițiilor naționale;

b) *condiții sociopsihopedagogice nefavorabile:*

- mijloace materiale / baza tehnico-materială a școlilor modestă, în unele localități, chiar minime;
- acces limitat la informație și tehnologiile informaționale;
- dificultăți privind frecventarea școlii de către elevi în timpul lucrărilor agricole / primăvara și toamna;
- timp redus al cadrelor didactice pentru autoperfecționare din cauza ocupațiilor gospodărești, care necesită atât eforturi fizice, cât și morale, psihice;
- oportunități scăzute în perfecționarea profesională din cauza suprasolicităților la locul de muncă (în multe sate lipsesc anumiți specialiști și deseori profesorul de *limba și literatură română* predă *istoria, educația civică* etc.

Condițiile elucidate pot fi completate, la fel ca și caracteristicile mediului rural, deoarece ele se află într-un raport direct cu acestea și resursele umane, care activează în școală, inițiativa și creativitatea lor, contingentul de elevi, colaborarea școlii cu părinții și comunitatea și nu în ultimul rând, depind de cultura organizațională a instituției de învățământ și imaginea ei.

Carta Europeană a Spațiului Rural, adoptată de Consiliul Europei, evidențiază trei funcții esențiale ale acestuia care se cer valorificate continuu de către toți factorii de decizie la nivel micro- și macrostructural [apud. 6]. Astfel, *funcția economică a spațiului rural* pentru state ca țara noastră se consideră axată pe pilonul principal – agricultura, care urmează a fi completată de silvicultură, apicultură, viticultură, meșteșugărit și alte domenii. În concepție modernă, funcția economică este una complexă, ce include un număr mare de activități, iar realizarea ei trebuie să asigure valorificarea resurselor naturale, dezvoltarea unei industrii speciale pentru a asigura populației rurale necesitățile vitale prin obținerea unor venituri comparabile cu cele ale populației urbane. Cu acest scop astăzi este dezvoltată infrastructura satelor, se explorează posibilitățile turismului rural, a culturii religioase și a celei patriarhale. Deși puțin ce poate face direct pentru dezvoltarea economică a mediului rural, experiența avansată arată că ea, totuși, este în stare să se implice cu diferite inițiative, proiecte de valorificare a unor acțiuni de executare și promovare a produselor de artizanat, educație economică a copiilor și adulților, și desigur, să contribuie la realizarea obiectivului de perspectivă - instruirea calitativă și formarea personalității cu o conștiință civică axată pe apartenența și dorința de a dezvolta comunitatea rurală.

Funcția ecologică se referă la protejarea și conservarea spațiului rural, care creează oportunități pentru promovarea unui mod și mediu sănătos de viață, a turismului și odihnei active. Această funcție trebuie și poate să devină o prioritate valorică a școlii rurale, promovată prin sărbători, competiții, decade, proiecte, acțiuni de salubritate, înverzire, participare la strângerea roadei de către asociațiile agricole etc.

Funcția social-culturală este importantă prin dezvoltarea și menținerea relațiilor sociale în baza promovării valorilor culturii naționale. Aici, cu siguranță școala are un rol decisiv prin implicarea copiilor și adulților, persoanelor de vârstă a treia în organizarea și desfășurarea variatelor activități de tipul șezătorilor, iarmarocelor, expozițiilor elementelor de meșteșugărit și artizanat, a muzeelor satului, concursurilor cu o vastă tematică, ca de exemplu: *Cea mai veselă familie; Cea mai bună gospodină; Cea mai iscusită bucătăreasă / cusătoreasă, Cea mai frumoasă și îngrijită casă și curte; Cel mai virtuos lemnar; Cântăreața satului; Gospodarul satului* etc.

Sintetizând funcțiile nominalizate și rezultatele unui experiment preliminar pe care îl vom elucida în continuare, conchidem că mediul rural este perceput și abordat ca un spațiu valoric, ce reprezintă un sector economic producător important de mărfuri și produse agricole, unul ecologic cu posibilități mari de întremare a populației și promovare a educației pentru mediu și sănătate; dezvoltarea eficientă și armonioasă a relațiilor sociale, a culturii în baza valorilor naționale și a celor etern-umane, concentrate în sintagma *om cumsecade / om de omenie*.

Eșantioanele implicate în cercetare au fost special selectate, unul structurat (România, județul Constanța) și altul independent (Republica Moldova, raionul Ungheni). Diferențe principiale privind imaginea instituției de învățământ nu au fost înregistrate. În esență, cadrele didactice conștientizează misiunea, funcțiile sale și importanța calității procesului educațional pentru a forma și a păstra o imagine pozitivă a școlii (România – 69%; Moldova – 73%); componentele imaginii școlii au fost enumerate și succint caracterizate practic de toți conducătorii chestionați; 39% de cadre didactice din republică și 37% de cadre didactice din eșantionul județului Constanța consideră că au de lucrat asupra imaginii instituției de învățământ la capitolul colaborarea cu familia și comunitatea, iar jumătate din subiecții investigați / ambele eșantioane plasează pe primul loc

necesitatea optimizării procesului de învățământ. La aspectul deosebirilor dintre instituții au fost enumerate aproximativ aceleași care au fost descrise anterior. Conducătorii instituțiilor de învățământ din ambele eșantioane au relatat că imaginea instituției de învățământ, în primul rând, depinde de calitatea instruirii elevilor.

Dacă e să fim obiectivi, experimentul preliminar a confirmat presupuzițiile noastre, iar discuțiile cu pedagogii și managerii școlari au demonstrat preocuparea acestora de realizarea curriculumului la disciplinele școlare și crearea condițiilor decente de efectuare a procesului educațional (reparația școlii, inventarului necesar, îmbunătățirea bazei tehnico-materiale etc.).

Totodată, cadrele didactice înțeleg că există multe rezerve în ceea ce privește nu numai optimizarea activităților formale, ci și a celor nonformale, informale cu elevii, părinții și alți actori comunitari.

Contextul dat ne-a orientat spre elaborarea unui program formativ, axat pe implementarea strategiilor de formare a imaginii instituției de învățământ din mediul rural, ce include valorificarea relației școală–familie–comunitate în scopul formării imaginii acesteia. În virtutea necesității de precizare a conceptului *strategie pedagogică*, pentru a clarifica nuanțele teoretice ale investigației, menționăm că definiția acesteia desemnează o manieră de abordare a educației necesară pentru realizarea unui scop specific. *Strategia pedagogică, la nivelul unui concept fundamental, evidențiază, în același timp, dimensiunile operaționale ale acesteia, angajate la nivel epistemologic și metodologic. Dimensiunea epistemologică a strategiei pedagogice vizează mecanismele funcțional-structurale angajate în activitatea de proiectare a educației / instruirii, operaționalizate la nivel de principii generale și specifice care conferă procesului de învățământ o anumită stabilitate valorică relevantă la scara întregului sistem, la nivel de principii generale, situate la linia de continuitate dintre sistemul și procesul de învățământ. Sunt importante trei tipuri de strategii care asigură eficientizarea permanentă a acțiunii educaționale: a) strategia comunicării pedagogice; b) strategia cunoașterii pedagogice; c) strategia creativității pedagogice* [2, p.349]. Principiile specifice sunt integrate în structura de funcționare concretă a procesului educațional la toate etapele: proiectare–predare–învățare–evaluare, având o multitudine de tangențe cu principiile procesului de învățământ, respectarea cărora de către cadrele didactice ghidează și oferă calitate acestuia.

În cercetarea noastră ne vom axa pe dimensiunea metodologică a strategiei pedagogice care evidențiază capacitatea sa de îmbinare optimă a metodelor, mijloacelor, procedeele de educație / instruire în structuri operaționale adecvate scopului proiectat.

Astfel în studiul dat vom elucida, după unele fundamente teoretice analizate, și strategia pedagogică de formare a imaginii instituției de învățământ, aplicate în cadrul programului formativ. Aceasta s-a constituit din cinci componente: strategia operațională de optimizare a procesului de învățământ; strategia operațională de optimizare a cadrului nonformal; strategia operațională de formare a imaginii elevului; strategia operațională de activizare a parteneriatului școală–familie–comunitate și strategia operațională de optimizare a formării continue a cadrelor didactice.

În continuare, propunem detalizarea *strategiei pedagogice de formare a imaginii instituției de învățământ*.

1. Strategia operațională de optimizare a procesului de învățământ urmărește scopul ridicării calității acestuia în baza aplicării variatelor mijloace, forme și metode. *Mijloacele* includeau inventar școlar, sportiv, tehnic; materiale didactice demonstrative, distributive, manuale, ghiduri, curriculumuri privind disciplinele de studiu, cât și cele auxiliare, metodologice pentru eficientizarea predării, învățării, evaluării ce pot fi utilizate de cadrele didactice. *Formele de organizare* au fost aplicate pentru consultarea, ajutorarea și verificarea rezultatelor elevilor la învățătură: consultații individuale și în grup; ore adăugătoare; concursuri / victorine, competiții; decade ale disciplinelor de studiu etc. și pentru a susține eforturile de autoperfecționare, schimb de experiență ale cadrelor didactice. *Metodele* utilizate au fost axate pe formarea competențelor la nivel de cunoaștere, aplicare și integrare, valorificând potențialul intelectual și creativitatea elevilor și pedagogilor prin intermediul problematizării, proiectelor de cercetare, conversațiilor euristice, sinecticii, brainstormingului, simulării, elaborării modelelor cognitive, pedagogice, referatului, discuției, elaborării și folosirii portofoliilor tematice / disciplinare etc.

2. Strategia operațională de optimizare a cadrului nonformal urmărește scopul ridicării calității acestuia în baza aplicării variatelor mijloace, forme și metode. *Mijloacele* includeau inventar școlar, sportiv, tehnic și variate materiale didactice pentru eficientizarea activităților extracurriculare ce puteau fi utilizate de elevi, părinți, diriginți și profesorii care conduceau cercurile pe discipline, cluburile pe interese, ședințele cu părinții etc. *Formele de organizare* au fost mult mai variate și lejere, ca de exemplu: mesele rotunde, disputele, trainingurile, atelierele de creație și cele de formare, orientare profesională; concerte, concursuri / victorine, competiții; decade ale disciplinelor de studii, decada/luna sănătății, salubrității mediului ambiant etc. *Metodele*

utilizate au fost axate pe formarea competențelor la nivel de cunoaștere, aplicare și integrare, valorificând potențialul intelectual și creativitatea elevilor și pedagogilor prin intermediul problematizării, proiectelor de cercetare, conversațiilor euristice, sinecticii, brainstormingului, simulării, elaborării modelelor cognitive, pedagogice, referatului, discuției, elaborării și folosirii portofoliilor tematice / disciplinare etc.

3. Strategia operațională de formare a imaginii elevului urmărea scopul formării imaginii elevului prin perfecționarea abilităților de autoeducație. *Mijloacele* includeau variate materiale, manuale, gânduri cu caracter psihologic, educațional, care reflectă anumite aspecte ale imaginii individului, exerciții, autotreninguri de autoformare, corecție a conduitei și antrenare a proceselor psihice cognitive, pentru a-și stimula dezvoltarea inteligenței, imaginației, creativității și spiritului de inițiativă. Metodele aplicate au fost aceleași, dar în contextul dat au lucrat mai mult psihologii școlari, dirigenții și unii părinți versați în problemă. *Formele de muncă cu elevii* au fost axate pe organizarea activităților de tip consultativ și inițiere în formarea imaginii de sine și influența acesteia asupra imaginii familiei și a instituției de învățământ. În acest scop, am aplicat tehnologia elaborată de cercetătoarea autohtonă C. Calaraș [1]. Sigur, am utilizat problematizarea, proiectele de cercetare, conversațiile euristice, sinectica, brainstormingul, simularea, elaborarea modelelor cognitive, pedagogice, referate, discuția, elaborarea și folosirea portofoliilor, jurnalului intim etc.

4. Strategia operațională de activizare a parteneriatului școală–familie–comunitate urmărea scopul ridicării calității acestuia în baza aplicării variatelor mijloace, forme și metode. *Mijloacele* includeau: standuri, ungherașe speciale cu informații pentru părinți și alți actori educaționali din comunitate; presa școlară; mape transmisibile care conțineau variate informații despre instituția de învățământ și planurile, propunerile ei de colaborare. Tot în mape au fost incluse avantajele colaborării școală–familie–comunitate. *Formele de organizare* se selectau în conformitate cu doleanțele partenerilor, acestea mai frecvent erau consultațiile, mesele rotunde, discuția-panel, conferințe, seminarii etc. *Metodele de bază* aplicate au fost conversația și convingerea.

5. Strategia operațională de optimizare a formării continue a cadrelor didactice urmărea scopul ridicării calității acesteia pe două căi: activizarea sau organizarea activității Centrului metodic din școală și axarea pe autoformare și autoperfecționare a fiecărui pedagog. *Mijloacele* au inclus cele mai noi informații privind formarea continuă a cadrelor didactice și cursurile de reciclare organizate de Ministerul Educației al Republicii Moldova și România. Un interes constant din partea cadrelor didactice s-a observat la capitolul schimbului de experiență și invitarea practicienilor avansați și a cercetătorilor din domeniul științelor educației. În consens cu cele relatate, este evident faptul că formarea imaginii instituției de învățământ din mediul rural cere eforturi de la întreaga comunitate și de la fiecare individ în parte.

Referințe:

1. Calaraș C. Dirigințele – manager al actului educativ. - Chișinău: CEP USM, 2009.
2. Cristea S. Dicționar de pedagogie. - Chișinău-Bucureșt: Litera Internațional, 2000.
3. Cristea S. Fundamentele științelor educației. Teoria generală a educației. - Chișinău: Litera Internațional, 2003.
4. Stanciu I.G. Istoria pedagogiei. - Chișinău, 1993.
5. Stănciulescu E. Teorii sociologice ale educației. - Iași: Collegium Polirom, 1996.
6. Vicol N., Alecu S., Caciuc V. et. al. Valorificarea în curriculum a valențelor mediului rural. - Chișinău: Știința, 2007.
7. Zaharia M. Funcțiile conducerii și strategiile de formare a imaginii instituției de învățământ în mediul rural // Studia Universitatis nr.9(19). Seria „Științe ale Educației”, USM. - Chișinău, 2008.

Prezentat la 13.04.2010